

УДК 811.111

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-2-19>

Олена ЗАВАЛЕВСЬКА,

orcid.org/0000-0002-0971-8305

кандидат педагогічних наук,

завідувач кафедри лінгвістичної підготовки

Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку

(Одеса, Україна) *zev2020lp@gmail.com*

Валентина ВЕРЕТЕННИКОВА,

orcid.org/0000-0003-1816-3054

старший викладач кафедри лінгвістичної підготовки

Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку

(Одеса, Україна) *veretennikova805@gmail.com*

Олена РАДІУС,

orcid.org/0000-0003-2686-6155

старший викладач кафедри лінгвістичної підготовки

Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку

(Одеса, Україна) *radiuslena@ukr.net*

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ У НАВЧАННІ ІНОШОМОВНОГО ГОВОРІННЯ

У статті розглядаються проблеми вербального та невербального оформлення іношомовного мовлення відповідно до особливостей ментально-лінгвального комплексу англомовних країн у плані навчання мовлення англійською мовою. Виявлено, що мову слід розглядати не тільки як систему лексичних, граматичних і фонологічних одиниць, не тільки як систему правил комунікативної поведінки у певному етнокультурному та соціальному контексті, а і як систему вербалізованих знань про світ. Вплив культури на мову проявляється у своєрідності самого процесу їх співіснування, що проявляє себе у певних особливостях лексики і граматики. Іноземна мова за своєю специфікою надає величезні можливості для пізнання і запозичення цінностей інших культур, а також сприяє долученню до загальнолюдських цінностей, вихованню особистості у контексті діалогу культур. Культурна лінгвістика вивчає той процес, у якому різні мови відображають культурні концепти, включаючи культурні моделі, культурні категорії та культурні метафори. Організація вивчення іноземної мови має здійснюватися у тісному зв'язку із національною культурою народу, який говорить цією мовою. Рекомендуються країнознавчий і лінгвокраїнознавчий підходи у процесі навчання з урахуванням особливостей етнокультурного слововживання та психологічних аспектів розуміння. Для успішної реалізації лінгвокультурологічного підходу у навчанні іноземної мови презентацію мовленнєвої одиниці слід засвоювати у нерозривному зв'язку із ситуацією спілкування, коли той, хто навчається, може засвоїти її у сукупності всіх складників: вербального оформлення, невербальних засобів комунікації, узусу. Слід підкреслити, що навчання іноземній мові у тісному зв'язку з культурою вважається найбільш ефективним для забезпечення повноцінного акту комунікації. Культурологічне знання розглядається як найважливіша умова формування компетентності. Необхідним є поєднання лінгвістичної компетенції з національно-культурним компонентом і вмінням адекватно застосовувати мовні засоби у ситуаціях міжкультурного спілкування. Вивчення культурного компоненту слів є важливою умовою успішного оволодіння іноземною мовою. Навчання студентів іноземної мови має бути спрямоване на ознайомлення їх із особливостями менталітету й етнічними установками культурно-мовної спільноти.

Ключові слова: мова та культура, вербальні та невербальні засоби спілкування, мовні одиниці, культурний компонент, країнознавчий компонент, міжкультурна складова частина, культурні метафори.

Olena ZAVALEVSKA,
orcid.org/0000-0002-0971-8305
Candidate of Pedagogical Sciences,
Head of the Linguistic Training Department
State University of Intellectual Technologies and Communications
(Odesa, Ukraine) zev2020lp@gmail.com

Valentyna VERETENNYKOVA,
orcid.org/0000-0003-1816-3054
Senior Lecturer at the Linguistic Training Department
State University of Intellectual Technologies and Communications
(Odesa, Ukraine) veretennikova805@gmail.com

Olena RADIUS,
orcid.org/0000-0003-2686-6155
Senior Lecturer at the Linguistic Training Department
State University of Intellectual Technologies and Communications
(Odesa, Ukraine) radiuslena@ukr.net

LINGUOCULTUROLOGICAL CONTEXT IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE SPEAKING

The article shows the problems of verbal and non-verbal formation of a foreign language in accordance with the peculiarities of the mental-linguistic complex in English-speaking countries for teaching English. It was defined that language should be considered not only as a system of lexical, grammatical and phonological units, not only as a system of rules for communicative behavior in a certain ethnocultural and social context, but as well as a system of verbalized knowledge about the world. The influence of culture on the language is manifested in the originality of their coexistence process; it manifests itself in certain features of vocabulary and grammar. The foreign language, according to its specificity, provides great opportunities for knowing and borrowing the values of other cultures, as well as promotes inclusion in universal human values, personal education in the context of dialogue about cultures. Cultural linguistics examines the process where different languages reflect cultural concepts, including cultural models, cultural categories and cultural metaphors. The study of a foreign language should be organized in close connection with the national culture of the people who speak this language. A country-based and linguistic-based approach is recommended in the learning process, taking into account the peculiarities of ethnocultural word use and psychological aspects of understanding. For the successful implementation of the linguoculturological approach in teaching a foreign language, the presentation of the speech unit should be assimilated in inextricable connection with the situation of communication, when the one who learns can absorb it using all components: verbal design, non-verbal means of communication, usage. It should be emphasized that teaching a foreign language in close connection with culture is considered the most effective to ensure a full act of communication. Cultural knowledge is considered as the most important condition for the formation of competence. It is necessary to combine linguistic competence with the national-cultural component and the ability to adequately apply linguistic means in situations of intercultural communication. Learning the cultural component of words is an important condition for successful mastery of a foreign language. The instruction of students in a foreign language should be aimed at familiarizing them with the peculiarities of the mentality and ethnic attitudes of this cultural and linguistic community.

Key words: language and culture, verbal and non-verbal means of communication, speech units, cultural component, regional component, intercultural content, cultural metaphors.

Постановка проблеми. Актуальність статті полягає у практичному застосуванні лінгвокультурологічного підходу, спрямованого на реалізацію кінцевих цілей навчання іноземної мови, на навчання спілкування, оскільки підготувати студентів до іношомовного спілкування, сформувати комунікативну здатність без прищеплення норм адекватної мовленнєвої поведінки неможливо.

Аналіз досліджень. Досліджувану проблему лінгвокультурології розглядали такі науковці, як В. Воробйов, В. Карасик, В. Красних, В. Телія та ін.

Водночас питання лінгвокраїнознавчого аспекту у навчанні мовлення іноземною мовою та залучення до іношомовної культури не було предметом спеціального дослідження.

Метою статті є визначення умов впливу лінгвокраїнознавчого аспекту у навчанні мовленню іноземною мовою та залучення до іношомовної культури, а також пошук шляхів ефективного культурологічного розвитку студентів і виховання особистості у контексті діалогу культур. Ми прагнули розкрити зміст і специфіку соціокультурного компонента у навчанні англійської мови, а також

роль соціокультурного компонента у підвищенні мотивації вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Лінгвокультурологія як комплексна наукова дисципліна вивчає взаємозв'язок і взаємовплив культури мови у її функціонуванні та відображає цей процес «як цілісну структуру одиниць у єдності мовного і позамовного змісту за допомогою системних методів і з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні встановлення» (Воробйов, 1997: 131). Лінгвокультурологічний контекст у навчанні іноземної мови передбачає виділення мовних одиниць або знаків, які мають особливості вербального та невербального оформлення у рідній мові та мові, котру вивчають. Предметом дисципліни є «національні форми буття суспільства, відтворювані у системі мовної комунікації та засновані на його культурних цінностях» (Воробйов, 1997: 132).

В. Красних засновує визначення лінгвокультурології на загальній інтегративній сім'ї «культура – мова» (Красних, 2002: 182). До всього, дефініція вказує й на інші релевантні ознаки дисципліни, які вивчаються, такі як національна картина світу, мовна свідомість, національно-ментальні особливості як нові об'єкти дослідження. Лінгвокультурологія – дисципліна, що вивчає «прояв, відображення і фіксацію культури у мові та дискурсі. Вона безпосередньо пов'язана з вивченням національної картини світу, мовної свідомості, особливостей ментально-лінгвального комплексу» (Красних, 2002: 89).

Оскільки культура – це інтелектуальна основа суспільства, то засобом збереження, інтерпретації та її трансляції є мова. Як відомо, мова – це не лише засіб спілкування, а й ефективний спосіб долучення студентів до культурних цінностей інших народів, розуміння їхніх культур. Безперечними атрибутами поняття «культура» є «глибоке, усвідомлене та шанобливе ставлення до спадщини минулого, здатність до творчого сприйняття і перетворення дійсності у тій чи іншій життєвій сфері» (Гершунський, 1998: 244).

Взаєморозуміння у процесі іноземної комунікації є можливим за наявності спільних для комунікантів фонових знань. Вважається, що основою будь-якого мовного спілкування є обопільне знання реалій, відоме у лінгвістиці як фонове знання. Як один із методів об'єктивізації фонових знань використовується асоціативний експеримент, що застосовується у психолінгвістиці.

Метод асоціативного експерименту можна використовувати з метою експериментального дослідження суб'єктивних семантичних полів, які формуються та функціонують у свідомості

людини, а також характеру семантичних зв'язків слів всередині семантичного поля.

Візьмемо як приклад сірий колір, котрий асоціюється в українській мові з пересічністю та буденністю. Ми говоримо «сірі будні» або «така сірість». Останнім словосполученням характеризуємо обмежених людей. В Англії, навпаки, сірий колір – це колір благородства, елегантності, тобто він має зовсім інші конотації. Вищенаведене дає право на акцент: одній і тій самій фізичній речі можуть відповідати різні семантичні описи залежно від того, у рамках якої цивілізації розглядається ця річ.

Згідно з гіпотезою Сепіра – Ворфа структура мови впливає на світогляд, уявні та когнітивні процеси її носіїв. Певною мірою це твердження стосується і культурної лінгвістики, яку слід розуміти як цілісне дослідження об'єктів. Як об'єкти виступають відображені у мові культурні цінності, що у своїй сукупності є функціонуючою системою. Мову слід розглядати не тільки як систему лексичних, граматичних і фонологічних одиниць, не тільки як систему правил комунікативної поведінки у певному етнокультурному і соціальному контексті, а і як систему вербалізованих знань про світ. В. Карасик вважає, що моделювання лінгвокультурної специфіки певної етнічної групи відбувається через ідіоматичність мовного знака і картину світу, в тому числі і мовну (Карасик, 2001: 4). Як згадувалося, мова найтісніше пов'язана з відображенням картини світу кожного народу. Тому вплив культури на мову проявляється у своєрідності самого процесу їх співіснування, що проявляє себе у певних особливостях лексики та граматики. Вивчаючи іноземну мову, недостатньо знати тільки лексичне значення слова або словосполучення, необхідні знання про сфери буття, якими володіють носії мови у рамках певної культури; про шляхи використання цього знання у процесі інтерпретації тексту і, отже, їхні когнітивні та соціальні параметри.

Нині у процесі викладання іноземних мов особливого значення набуває культурна складова частина: іноземна мова розглядається як засіб засвоєння іншої культури та долучення до культури іншої мовної спільноти. Поняття «культура» включає не тільки соціальні та релігійні інститути тієї чи іншої країни, продукти інтелектуальної діяльності людей, але і побутову культуру: стереотипи поведінки, звички, звичаї, умови побуту тощо.

Іноземна мова за своєю специфікою надає величезні можливості для пізнання і запозичення цінностей інших культур, а також сприяє долученню до загальнолюдських цінностей, вихо-

ванню особистості у контексті діалогу культур. Міжкультурною складовою частиною у процесі навчання іноземної мови є необхідність навчання соціокультурного компоненту. У процесі формування іншомовної комунікативної компетенції слід враховувати соціокультурну компетенцію, що передбачає засвоєння фонових знань і водночас здатність представити власну культуру за допомогою іноземної мови. Для цього необхідно шукати способи розвитку вмінь оформити комунікативний намір вербальними та невербальними засобами відповідно до певної комунікативної ситуації й особливостей ментально-лінгвального комплексу. У процесі навчання іноземної мови слід приділяти особливу увагу вивченню соціокультурного компонента, що є ключовою умовою успішного оволодіння іноземною мовою. На думку В. Гумбольдта, проблема вивчення мови як живої мовотворчої діяльності стала передумовою виникнення нової гуманітарної дисципліни – лінгвокультурології. Отже, засвоєння іноземної мови має стати засобом реального спілкування з носіями інших культур.

Навчаючи англійської мови, слід звернути увагу на такий аспект, як очікувана тематика, яка є складовою компонентою акта, або, наприклад, притаманна тільки англійцям «здатність висловлювати нескінченне здивування погодою» (Фох, 2014: 43). Як вважають носії мови, це «форма мовного етикету, покликана допомогти нам подолати природну стриманість і почати спілкуватися один із одним» (Фох, 2014: 57), тому що зауваження про погоду, зазвичай як привітання, вимагатимуть відповідної реакції, а не суперечок. Коментарі про погоду постають у формі питання (або вимовляються з питальною інтонацією), тому що вони вимагають відповіді, але їх призначення не у змісті, а у можливості спілкування. Будь-яка питальна репліка про погоду покликана ініціювати цей процес, і як відповідь достатньо пробурмотіти що-небудь на зразок «так, насправді».

Насправді такі фрази, як «It's cold today, isn't it?» або «It's a lovely day today, isn't it?» є в англійців просто заміном виразу: «Я хотів би поспілкуватися з вами, давайте поговоримо» або ще однією формою вітання. Натомість англійська погода є дуже зручним посередником у соціальній взаємодії.

Перед цим ішлося про те, що типові англійці «зазвичай починають розмову з погоди, потім деякий час продовжують обговорення погодних умов, шукаючи зручний момент, щоб перейти до розмови на тему, що їх цікавить, а через певні інтервали знову повертаються до теми погоди, заповнюючи паузи під час бесіди» (Фох, 2014: 62).

У цьому випадку канони мовного етикету буде витримано і, таким чином, досягнуто мети спілкування. Знання звичної тематики спілкування, що включає розмовні кліше та стійкі ситуативно зумовлені словосполучення, є важливим аспектом навчання іноземної мови.

Філологічний зміст країнознавчої інформації вимагає акцентуації країнознавчо значущої лексики, що містить денотативні реалії, конотативно забарвлені лексичні одиниці, безеквівалентну та фонову лексику, яка не має смислової відповідності до зіставної культури через розбіжність культур. До всього, країнознавчо значущими у лексико-семантичній системі мови є алюзії, у яких міститься натяк на будь-який відомий нації історичний факт, поведінку історичної особистості, прислів'я або афоризм.

Найважливішою характеристикою алюзій є їхня культурна зумовленість. Кожна нація має свою картину світу, несумісну із жодною іншою. Алюзивне слово – це не просто назва предмета або явища з навколишньої дійсності. Проходячи через свідомість людини, воно набуває специфічних рис, властивих тільки цій національній суспільній свідомості. Контекст існує у будь-якому алюзивному тексті, спрямованому на прецедентні тексти та фонове знання. Це той шар прецедентної інформації, який автор вважав необхідним для включення у свій новий текст (Петрова, 2010: 176).

Це особливо важливо враховувати у процесі розуміння та перекладу через еквівалентно підібрані значення слів на основі вміння розпізнати різні відтінки лексичних одиниць і знання звичаїв, звичок і психології народу-носія мови. Алюзію потрібно не просто перекласти іншою мовою, необхідно зберегти той ефект, який досягається за допомогою її використання у тексті оригіналу.

Культурна лінгвістика вивчає той процес, котрий різні мови (через свої особливості) відображають культурні концепти, включаючи культурні моделі, культурні категорії та культурні метафори. У рамках культурної лінгвістики ми можемо розглядати мову як щось укорінене на груповому культурному рівні пізнання. Тому підходи культурної лінгвістики застосовуються у деяких галузях прикладної лінгвістики, зокрема у міжкультурній комунікації, засвоєнні другої мови та контактній варіантології англійської мови. Наприклад, В. Красних вважає, що культурна лінгвістика як дисципліна вивчає прояв культури, її відображення і фіксується у мові та дискурсі. Слід зазначити взаємозв'язок культурної лінгвістики з особливостями ментально-лінгвального комплексу. Отже, лінгвокультурологія вивчає

культури певного суспільства через вивчення мови. Важливою складовою частиною комунікативної компетенції є лексичний фон, оскільки він є знанням про соціальну дійсність. Незнання його може призвести до численних порушень мовної норми, узусу, а то й, просто, до побудови безглузких для цієї культури фраз. Так, наприклад, питання вчителя «What did you have to do for homework?» здається дивним англійським учням, оскільки вони можуть подумати, що вчитель із якихось причин забув, що задавав додому. Ця фраза, виголошена українською мовою, не тільки не є зайвою, але й із огляду на свою повторюваність у навчальній аудиторії має стійкий характер, і тому може бути зарахована до стійких форм мовного етикету, що виконують функцію спонукання. У цьому випадку питання служить настановою на перевірку домашнього завдання.

Оскільки лінгвокультурологія має міждисциплінарний характер, вона інтегрує різні знання гуманітарної природи, перебуває у взаємодії з багатьма суміжними науками: культурологією, лінгвофілією, етнолінгвістикою, соціолінгвістикою, когнітивною лінгвістикою, етнопсихолінгвістикою, міжкультурною комунікацією та ін. Тому її міждисциплінарний статус передбачає виявлення областей взаємодії з кожною із перерахованих наук і водночас – встановлення відмінних, специфічних її особливостей. Варто звернути увагу на взаємодію лінгвокультурології з етнопсихолінгвістикою.

Етнопсихолінгвістика розглядає мовленнєву діяльність у переломленні національно-культурної специфіки та з урахуванням національно-культурної складової частини дискурсу. Обидві ці науки мають нерозривний зв'язок і доповнюють одна одну, оскільки для етнопсихолінгвістики головними є мовна діяльність, мовна свідомість і спілкування, а для лінгвокультурології – закріпленість культури у мові та відображення її у дискурсі.

У психолінгвістиці, як відомо, мовленнєва діяльність розглядається як психічна діяльність людини. Тут розрізняють такі основні етапи: сприйняття, розуміння і породження висловлення. Натомість інтенсивно розробляються проблеми психології спілкування, а також закономірностей побудови цільного і зв'язного тексту. Тому психолінгвістика знаходить практичне застосування у навчанні іноземної мови.

Соціолінгвістика як наукова дисципліна вивчає проблеми, пов'язані із соціальною природою мови, її суспільними функціями. У формуванні іноземної комунікативної компетенції слід виділити соціокультурну компетенцію, яка передбачає засвоєння

фонових знань і одночасно вміння представити власну культуру засобами іноземної мови.

Соціокультурна компетенція складається із країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетенцій. Країнознавча компетенція включає знання про культуру країни, мова якої вивчається, а також знання її історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій і звичаїв. Лінгвокраїнознавча компетенція передбачає володіння особливостями мовленнєвої та немовної (міміка, жести) поведінки носіїв мови у певних ситуаціях спілкування, тобто сформованість у студентів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни. Така сформованість дозволить не носіям мови асоціювати з мовною одиницею ту інформацію, яку асоціюють і носії мови, й у такий спосіб досягати повноцінної комунікації.

Лінгвокраїнознавчий напрям сформувався, з одного боку, під впливом вирішуваної проблеми про співвідношення мови та культури, а з іншого – його виникнення зумовлене суто прагматичними передумовами: підходом до викладання іноземної мови як засобу спілкування, необхідністю вивчення мови у тісному зв'язку із культурою країни, що обслуговується цією мовою. Таким чином, саме через значення здійснюється зв'язок лексичних одиниць із позамовною дійсністю. Значний внесок у розгляд соціальної зумовленості утримання семантики слова, у розробку загальнотеоретичних і методичних аспектів проблеми «мова і культура» зробили вчені-лінгвісти Н. Комлев, Є. Верещагін, В. Костомаров.

Засвоєння відображення культурного світосприйняття в англійській мові ускладнене, наприклад, наявністю великої кількості його варіантів, кожен із яких є інваріантом у вигляді загальних мовних норм і традиційних правил їх функціонування у комунікативних ситуаціях.

Використовуваний у навчанні, головним чином, британський варіант англійської мови передбачає засвоєння британських норм мовленнєвої та немовної поведінки у вирішенні комунікативного завдання. Як зразок мовленнєвої поведінки зазвичай пропонується іноземний дискурс, який демонструє комунікативний тип речення, вибір слів і граматичних структур, зумовлені стилем мови (Тер-Минасова, 2007: 214).

Порівняння граматичних засобів рідної та англійської мови показує, що труднощі, наприклад, «залежать від складності різноманітності морфологічних форм, наявності багатфункціональних і омонімічних явищ (внутрішньомовної інтерференції); від інтерферуючого впливу рідної

мови, наявності або відсутності аналогічних або близьких явищ у рідній мові (міжмовної інтерференції); від складності уявних операцій, кількості та характеру розумових дій, необхідних для вживання або пізнання граматичного явища» (Миролюбов, 2001: 13).

Дискурсивна компетенція (*textual competence*) передбачає всі види комунікативних висловлювань, допомагає вибудовувати логічні, цілісні та зв'язкові повідомлення різних функціональних стилів, а також здійснювати вибір необхідних лінгвістичних засобів (*cohesion in form and coherence in thought*) (Savignon, 1972: 235). Що стосується соціолінгвістичної компетенції, то вона відповідає за сприйняття стилю і діалекту мови, розуміння культурологічних референтів. Це дає можливість адекватно розуміти та використовувати мову у різних контекстах.

Навчання на основі тексту допомагає розвинути знання та навички, необхідні для роботи з великими текстами, що використовуються у різних соціальних контекстах. Основна концепція навчання на основі тексту полягає у тому, що носії мови беруть участь, наприклад, у різних типах спілкування, що включають потік мови або дискурсу, який діє у цій культурі – від обміну вітаннями до слухання новин, читання романів, участі у ділових зустрічах, спілкування у соціальних мережах, відправлення текстових повідомлень тощо. Ці комунікативні ситуації завжди є особистісними, з одного боку, і культурно маркованими, з іншого. Вивчаючи іноземну мову, студенти повинні розуміти структури та мовні моделі, що складають означені розширені форми спілкування, особливо у тих випадках, коли вони можуть відрізнятися у культурному відношенні від тих, із якими вони знайомі.

Текст може виступати об'єктом лінгвокультурного аналізу, оскільки у ньому проявляється національно-культурний характер реалій. Відомо, що характер кожного народу, який користується певною мовою, представлений на всіх рівнях мовної системи. Національно-культурний компонент виражається за допомогою різномірних засобів мовної системи: фонологічних, морфологічних, лексичних і синтаксичних. Концепти, лексикалізовані у мові, є не єдиним способом ментальної репрезентації. Засобами об'єктивізації концепту можуть виступати слово, фразеологізм, словосполучення і навіть текст, якщо у ньому розкривається сутність певного концепту (Воробійов, 1997: 243). Із мовних позицій концепт не може бути обмежений тільки лексичним рівнем. Реалізація концепту різнопланова. До одного і того

самого концепту можна апелювати за допомогою мовних одиниць різних рівнів: лексем, фразеологізмів, вільних словосполучень або пропозицій. Найбільш актуальні концепти реалізуються за допомогою не тільки вербальних, а й невербальних одиниць.

Для успішної реалізації лінгвокультурологічного підходу у навчанні іноземної мови презентацію мовленнєвої одиниці слід засвоювати у нерозривному зв'язку із ситуацією спілкування, коли той, хто навчається, може засвоїти її у сукупності всіх складників, таких як вербальне оформлення, невербальні засоби комунікації, узус.

Професор Тер-Мінасова (Тер-Мінасова, 2007: 202) описує, наприклад, випадок із уживанням фрази «of course», яка в англійській має відтінок деякого виклику і може звучати досить різко, неприйнятно для британця.

В англійській мові, наприклад, прохання часто висловлюються у формі ввічливого питання: «Could I have another cup of tea? Would you mind my opening the window?».

Різниця культур проявляється, зокрема, у відмінності фонових знань. Одна і та сама позамовна ситуація у різних мовах може сприйматися неоднаково. Так само як і порівняння ознак, узятих за основу лексеми. Наприклад, пролісок – *snow-drop*. Слово «*snow-drop*» утворилося шляхом поєднання двох слів «*snow*» – «сніг» і «*drop*» – «крапля».

Значний інтерес може становити дослідницький аналіз глибинної семантичної структури культурних концептів, відображених у дзеркалі метафор і фразеологізмів, у внутрішній формі номінативних одиниць. Семантичні описи концептів дають знання про поняття, які існують у свідомості носіїв культури – знання, виражені у певних мовних стереотипах, якими є як слова, так і фразеологічні словосполучення. Фразеологічні одиниці за типом номінації є образними засобами мови. Комунікативно-дискурсивна проекція на фраземи зазвичай фіксує увагу на їхніх номінативних і комунікативно-прагматичних властивостях.

В англійській мові є значна кількість фразеологізмів літературного походження, більшість яких широко застосовуються у розмовному стилі. Наприклад, будь-якому англійцю з дитячих років є відомим фразеологізм із книги Л. Керролла «Аліса у країні чудес» – «*to smile like a Cheshire cat*», що означає «посміхатися до вух».

Слід зазначити, що поява фразеологізмів зумовлюється змінами у суспільному житті народу, виникненням таких умов, у яких соціальна значущість слів настільки велика, що вона набуває рис символічності.

Тож фразеологічна система у цьому плані має найбільший лінгвокультурологічний потенціал, оскільки «у мові закріплюються і фразеологізуються саме ті образні вирази, які асоціюються з культурно-національними еталонами, стереотипами, міфологемами, котрі під час вживання у мовленні відтворюють характерний для тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти менталітет» (Тер-Мінасова, 2007: 191).

Слід підкреслити, що навчання іноземної мови у тісному зв'язку з культурою вважається найбільш ефективним для забезпечення повноцінного акту комунікації. Домашнє читання, наприклад, відіграє важливу роль, оскільки націлене на формування у студентів культурологічних знань. Тексти художньої літератури є цінним джерелом інформації про культуру країни. Візьмемо, наприклад, роман Чарльза П. Сноу «Пора надій» (Ch. P. Snow «Time of hope»), у якому подано картину всього англійського суспільства першої половини ХХ ст. Місце дії – маленьке англійське містечко. Через цей твір можна реконструювати соціальну та культурну ситуацію в Англії від 1914 до 1933 рр. У романі презентовано різні у професійному відношенні соціальні страти: буржуазію, інтелігенцію, різнофахове робітництво. Роман є чудовим матеріалом для вивчення Великої Британії епохи економічної депресії.

Для ознайомлення студентів із соціально-політичними й економічними суперечностями між північними та південними штатами у США, наприклад, можна запропонувати роман Г. Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома» (Harriet Beecher Stowe «Uncle Tom's Cabin»). Роман вийшов у 1852 р. Темою роману є викриття рабовласницької системи як такої. Письменниця малює картини страждань і підневільного життя рабів Півдня.

Викладач має націлювати студентів на виявлення культурно-значущої інформації, а потім і на порівняння з культурою своєї країни. Культурологічне знання розглядається як найважливіша умова формування компетентності. Необхідним є поєднання лінгвістичної компетенції з національно-культурним компонентом і вмінням адекватно застосовувати мовні засоби у ситуаціях міжкультурного спілкування. До всього, необхідно також вміло використовувати культурні фонові знання з

метою досягнення взаємопорозуміння у ситуаціях опосередкованого та безпосереднього міжкультурного спілкування – діалогу дискурсу. У разі міжкультурного спілкування дискурс пов'язаний із вибором слів, їх послідовністю у висловлюванні, використовує структури пропозицій і цілі висловлювання з метою досягнення комунікації.

М. Комлев ввів у лінгвістику поняття культурно-історичного компонента значення, висловивши думку про те, що слово, яке відображає предмет або явище дійсності певного соціуму, не тільки означає його, але і створює, тому в його семантиці має міститися деякий компонент, що фіксує саме цей соціальний фон, у якому слово існує (Комлев, 2006: 56).

Вивчення культурного компоненту слів є важливою умовою успішного оволодіння іноземною мовою, однак культурний компонент входить до більш широкого кола культурно-історичних значень відповідної соціальної дійсності, засвоєння якої є важливою умовою використання мови як засобу спілкування.

Студенти, котрі вивчають іноземну мову, повинні розуміти різну суть, що вкладається представниками різних культур в одні й ті самі слова, особливості вживання тієї чи іншої фрази у конкретній ситуації спілкування, що дозволить їм грамотно реалізувати комунікативний намір і тим самим уникнути порушення комунікації. Навчання студентів іноземної мови має бути спрямоване на ознайомлення їх із особливостями менталітету й етнічними установками культурно-мовної спільноти.

Висновки. Ми дійшли висновку про те, що організація вивчення іноземної мови у тісному зв'язку з національною культурою народу, який говорить цією мовою, лінгвокраїнознавче «забарвлення» навчання загалом, використання навчальних матеріалів сприятимуть посиленню комунікативно-пізнавальної мотивації студентів, розширенню загальнокультурного кругозору, дозволить урізноманітнити прийоми та форми роботи, а також найбільш ефективно реалізувати загальнодидактичну вимогу поєднання навчання із вихованням. Вважаємо, що головним інструментом пізнання у галузі лінгвокультурології є інтегративний підхід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура : монография. Москва : Индрик, 2005. 1040 с.
2. Вовк О. І. Проблема формування мовної особистості у процесі оволодіння іноземною мовою. *Вісник ЛНПУ ім. Т. Шевченка. Серія «Філологічні науки»*. 2006. № 14 (109). С. 181–186.
3. Воробьєв В. В. Лингвокультурология: теория и методы : монография. Москва : Изд-во Рос. ун-та дружбы народов, 1997. 331 с.
4. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам : учебное пособие. Москва : Academia, 2004. 336 с.

5. Гершунский Б. С. Философия образования : учебное пособие. Москва : Моск. психолого-социальный ин-т, 1998. 432 с.
6. Карасик В. И. О категориях лингвокультурологии. *Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности* : сборник научных трудов. Перемена, 2001. С. 3–16.
7. Комлев Н. Г. Компоненты содержательной структуры слова. Москва : КомКнига, 2006. 192 с.
8. Красных В. В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология : Курс лекций. Москва : Гнозис, 2002. 284 с.
9. Леонтьев А. А. Языковое сознание и образ мира. *Язык и сознание : парадоксальная рациональность*. Москва : Ин-т языкознания РАН, 1993. С. 16–21.
10. Миролубов А. А. Культуроведческая направленность в обучении иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*. 2001. № 5. С. 11–14.
11. Петрова Н. В. Эволюция понятия «прецедентный текст». *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2010. № 2 (10). С. 176–183.
12. Телия В. Н. Русская фразеология : Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты : монография. Москва : Языки русской культуры, 1996. 288 с.
13. Тер-Минасова С. Г. Война и мир языков и культур : учебное пособие. Москва : АСТ : Астрель : Хранитель, 2007. 286 с.
14. Fox K. *Watching the English: The Hidden Rules of Behaviour*. Hodder & Stoughton, 2005. 428 p.
15. Savignon, S. J. *Communicative Competence: An Experiment in Foreign Language Teaching. Language and the Teacher: A Series in Applied Linguistics*. Vol. 12. Philadelphia, 1972. P. 235–242.

REFERENCES

1. Vereshchagin E. M., Kostomarov V. G. *Yazyk i kultura* [Language and culture] : monografiya. Moskva: Indryk, 2005. 1040 s. [in Russian].
2. Vovk O. I. Problema formuvanya movnoi osobystosti u protsesi ovolodinnya inozemnoyu movoyu [The problem of forming a language personality in the process of mastering a foreign language]. *Visnyk LNPU im. T. Shevchenka. Ser. Filologichni nauky*. 2006. № 14 (109). S. 181–186. [in Ukrainian].
3. Vorobiov V.V. *Lingvokulturologiya: teoriya i metody* [Linguoculturology: theory and methods] : monografiya. Moskva : Izd-vo Ros. un-ta druzhby narodov, 1997. 331 s. [in Russian].
4. Galskova N. D., Gez N. I. *Teoriya obucheniya inostrannym yazykam* [Theory of Foreign Language Teaching] : uchebnoe posobie. Moskva: Academia, 2004. 336 s. [in Russian].
5. Gershunskiy B. S. *Filosofiya obrazovaniya : uchebnoe posobie*. Moskva: Mosk. psihologo-sotsialnyi in-t, 1998. 432 s. [in Russian].
6. Karasik V. I. O kategoriakh lingvokulturologii [About categories of linguoculturology]. *Yazykovaya lichnost: problemy kommunikativnoi deyatel'nosti*. Sb. hauch. tr. Peremena, 2001. S. 3–16. [in Russian].
7. Komlev N. G. *Komponenty soderzhatel'noi struktury slova* [Components of the content word structure]. Moskva : KomKniga, 2006. 192 s. [in Russian].
8. Krasnykh V. V. *Etnopsikholingvistika i lingvokulturologiya* [Ethnopsycholinguistics and linguoculturology] : Kurs lektsiy. Moskva : Gnozis, 2002. 284 s. [in Russian].
9. Leontev A. A. *Yazykovoe soznanie i obraz mira* [Linguistic consciousness and the image of the world]. *Yazyk i soznanie: paradoksal'naya ratsional'nost*. Moskva : In-t yazykoznaniya RAN, 1993. S. 16–21. [in Russian].
10. Mirolyubov A. A. *Kulturovedcheskaya napravlen'nost v obuchenii inostrannym yazykam* [Cultural orientation in teaching foreign languages]. *Foreign languages at school*. 2001. № 5. S. 11–14. [in Russian].
11. Petrova N. V. *Evolutsiya ponyatiya "pretsedentnyi tekst"* [Evolution of the concept of "case law"]. *Vestnik Irkutskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta*. 2010. № 2 (10). S. 176–183. [in Russian].
12. Teliya V. N. *Russkaya frazeologiya : Semanticheskiy, pragmaticheskiy i lingvokulturologicheskiy aspekty* [Russian phraseology: Semantic, pragmatic and linguoculturological aspects] : monografiya. Moskva : Yazyki russkoi kultury, 1996. 288 s. [in Russian].
13. Ter-Minasova S. G. *Voina i mir yazykov i kultur* [War and peace of languages and cultures] : uchebnoe posobie. Moskva : AST : Astrel : Khranitel, 2007. 286 s. [in Russian].
14. Fox K. *Watching the English: The Hidden Rules of Behaviour*. Hodder & Stoughton, 2005. 428 p.
15. Savignon, S. J. *Communicative Competence: An Experiment in Foreign Language Teaching. Language and the Teacher: A Series in Applied Linguistics*. Vol. 12. Philadelphia, 1972. P. 235–242.